

Den gamle mand.

For nu lige at blive ved nisser, så kendte Anna en gammel mand, som hun var en slags besøgsven for. Han kunne til tider mest af alt minde om en gammel nisse- gnavpot. Han gik med rollator, men det var ikke med hans gode vilje. Det signaliserede alderdom, skrøbelighed, affældighed og tab af bevægfrihed. Men det var nu engang den barske realitet. Han var den sidste, der ville se det i øjnene. Se det i øjnene var nok lidt meget sagt, for den gamle, som hed Nes, var gået hen og blevet så svagtseende at han kun havde 2 % af sit syn tilbage. Synshandicappet var kommet snigende, ingen havde stort set lagt mærke til det. Men en dag, da lægen skulle tage en synstest i forbindelse med kørekortsfornyelse, faldt hammeren hårdt og kontant; du må ikke køre bil mere, var lægens dom. Nes havde nu også i et stykke tid haft andre til at føre bil for sig, med de mærkværdigste undskyldninger som begrundelse, men han havde jo nok selv en mistanke om at noget var galt med de øjne uden at ville indrømme det over for andre.

En ting var at han spildte når han skulle øse mad og væske op, men ikke at kunne se helt tydeligt hvad man spiste, om det var blevet dårligt eller lignende, det var en forfærdelig situation at komme i og at se det i øjnene, at synsnedsættelse ikke var noget der kunne blive behandlet, det slog tæppet væk under Nes. Hans synshandicap invaliderede hans livskvalitet i meget høj grad. Ikke at kunne finde knaphuller til knapperne i skjorter og bukser, eller ikke at kunne få en lynlås til at gå i hak, det var en enerverende kamp. Han isolerede sig også lidt, var måske lidt flov over sig selv. Det er jo pinligt ikke at kunne ramme tallerkenen, når man var til gæst og øste op, og så pletterne på tøjet eller borddugen. Man kom let til at fremstå usoigneret når man havde problemer med synet. Det var også flovt ikke at kunne læse avisen fordi øjnene ikke kunne holde styr på linjerne, man virkede jo som sinke når man ville læse noget op for naboen.

De fleste sygdomme forandrer jo folks livssituation. Er diagnosen en alvorlig invaliderende sygdom, er det som om stikket bliver trukket ud og når det bliver sat ind igen, er kabalen en helt anden. Med diagnosen er livet delt op i det der var før og det der er livet efter. Hjernen kan nu bedre forstå hvorfor man havde det så underligt før, men at hjernen nu på grund af en diagnose skal ommøblere hele sit eget liv og kroppens liv fremover, det er en hård nød at sluge for de fleste.

Nes havde derudover gigt i hele kroppen. Da han var en sjælden gæst/kunde hos lægen, lå det hen i det uvisse hvornår gigten havde slået sin klo i hans krop. Men han havde så langt han kunne huske tilbage altid spist panodiler som vi andre spiser bolsjer. Et glas om måneden var vel ikke helt af vejen. På den måde havde han holdt smerterne i skak, men hans led var blevet stive et efter et i hele kroppen. Han kunne ikke rette rygsøjlen ud, ikke dreje hovedet, albuer og fingre var helt stive og låst i stillinger der gjorde det svært at klø sig i hovedbunden, holde på spiseredskaber og føre dem op til munden. Det skulle dog blive værre senere i forløbet. På et tidspunkt kunne han ikke vende sig i sengen længere. Han måtte altid ligge på ryggen og trække sig på højkant via et reb fastgjort til sengens vange. Senere angreb sygdommen hans synkefunktion. Men måske havde skæbnen alligevel været ham lidt

nådig ved at lægge nogle snigende sygdomme på hans vej, som han så langsomt kunne vænne sig til. Anna funderede lidt over om en pludselig eller en snigende død var at foretrække.

Nes havde haft nogle andre gevaldige sten på sin livsvej. Da hans kone fødte deres eneste søn, døde drengen kort efter, det var vist nok en slags vuggedød, selvom man ikke kendte til det som begreb dengang. Så kom der flere ufrivillige aborter, og en skrøbelig datter var også ved at dø fra dem pga. komplikationer i forbindelse med en børnesygdom. Det tog hårdt på dem. Livet gik videre og man måtte selv se at forarbejde skæbneslagene. Men det fortsatte samme år med at konens mor blev syg med kræft og døde året efter. Konen, som hed Ella, havde næsten hver dag cyklet de 8 kilometer, der var mellem hjemmene, for at passe sin syge mor og hjælpe sin far med det praktiske. Året efter var den så gal igen. Nu var Ellas far blevet ramt af kræft i spiserøret. Da lægevidenskaben ikke kunne hjælpe ham kom han over til Ella og Nes og boede hos dem og blev plejet til sin død i deres hjem. Han døde fuldstændig afmagret som et skelet.

Kræften æder folk op indefra. En snylter sygdom, som også har været forsøgt behandlet med snylteplanten mistelten, vist nok uden de store resultater indtil videre. Nu skulle man da tro at det kunne være nok med den slags elendighed. Men det fortsatte ud af den samme vej for Ella og Nes. Kort efter faderens død fik Ella konstateret kræft i underlivet, blev opereret, og fik strålinger, men lige meget hjalp det. Man kunne ikke få bugt med kræften, og hun døde knap to år efter sin far. Hun blev efter eget ønske plejet i hjemmet af resten af den familie der ikke var bukket under.

Syge - og plejeforløbet var en hård periode for Nes. Hans elskede kone sygnede hen dag for dag og var de sidste måneder sengeliggende og til sidst morfinpåvirket. Nes havde jo også gården, som han måtte passe, og han ville helst det hele selv, ikke være anvist på andres hjælp. I februar /marts måned havde Ella endnu været i stand til at købe konfirmationskjole med datteren. I maj måned lå hun afkræftet på sofaen og kunne til dels følge med i at datteren dækkede bord til konfirmationsfesten i hjemmet og støvsugede rundt i stuen. Familien var samlet i hjemmet den dag, og kort efter måtte Ella give op. Hun døde 3 uger efter datterens konfirmation. Nes gav los for sine frustrationer, da hjemmelægen kom på visit. Nes havde en højlydt diskussion med ham og blev efterfølgende korporlig, tog lægen i kravetøj, og smed ham ud af hjemmet. Der stod en knækket sjæl tilbage, efter et ægteskab på godt og vel 17 år, hvoraf de otte havde bestået i at pleje syge familiemedlemmer og se døden i øjnene et utal af gange.

Det havde ellers set lyst ud for de to nogle år tidligere. Den dag Nes skulle med toget og aftjene sin værnepligt på djævløen, bad han i sidste øjeblik sine forældre om lige at køre forbi et mindre husmandssted, hvor en ung pige stod uden for med en kuffert i hånden. Hun skulle med. Det var hans kæreste fortalte han de noget måbende forældre, og hun skulle med da hun havde fået arbejde på en småkagefabrik i København, et arbejde hendes onkel havde skaffet hende. Han var selv bager på den fabrik.

Under militærtjenesten købte Nes sig en motorcykel. Den indgik senere i handlen da han efter endt militærtid og bryllup som en af de første i byen købte en bil. Også Ella fik kørekort og hun kørte rundt til møbelforretninger, indtil hun fandt det mobiliar, der skulle være i deres fælles hjem. Hun havde haft øjnene med sig i København og havde fået sin egen smag og stil. Økonomien var ikke dårlig og samfundsøkonomisk gik det også så småt fremad efter krigen. Nes`forældre flyttede så småt på aftægt og overlod en del af bedriften til det unge par, og de begyndte at sætte deres præg på gården. Men så var det at skæbnen ville det anderledes med dem.

For Nes var livet ikke længere det samme efter konens pinefulde og alt for tidlige død. Han var blevet en bitter mand, og kæmpede resten af sine dage med en altoverskyggende afmagtsfølelse og et evigt savn. Nes mistede via sin kones død enhver tiltro til autoriteter. Han var sågar blevet korporlig overfor huslægen og havde sat ham uden for døren. Nes mente at lægen havde været for ligeglad og lemfældig med konens symptomer. Det skal også siges at Nes ikke mere satte sine ben i en kirke, før han selv lå i den etværelses med låg på. Og det var måske heller ikke med hans gode vilje at han da kom der, da han jo var røget uklar med den øverst befalende i riget hinsides i forbindelse med konens sygdom og død.

Nes havde haft en barndom som så mange andre ude på landet. Han var enebarn efter at en lillesøster døde kort efter fødslen. Samme år brændte gården, der havde stråtag hvilket var almindelig som tagbeklædning på den tid. Det var vist i forbindelse med at man kogte kartofler til grisene, at en gnist havde fået fat i stråtaget. Da gården brændte, var Nes 3 år, og det må alt andet lige have gjort et blivende indtryk på en lille barnesjæl. Familien nåede kun lige med nød og næppe at redde sig selv og få gamle arvestykker ud af det brændende hus. Gården blev genopbygget og var rammen om den lille familie. Familien fik heller ikke lov til at beholde en lille pige som blev født da Nes var fem år. Også hun døde som spæd. En kusine til Nes fortalte mange år senere Anna om denne hændelse. Kusinen var jævnaldrende med Nes og var med til begravelsen af det lille barn som hun huskede havde haft sorte krøller og lå i en lille kiste i stuen.

Der måtte hjælpes til på en gård hvor man kunne. Nes havde sine opgaver, og ofte hørte det også til hans opgave at hente sin far fra værtshuset, hvor han var smuttet hen midt under aften- malkningen, så moderen stod med hele suppedasen alene. Faderen var godheden selv, men han var også til tider gode venner med flasken. Det må have været ydmygende og pinligt for en dreng. Han blev hurtigt voksen og måtte hjælpe moderen, så økonomien blev holdt oven vande, da faderen satte pengene over styr lige så hurtigt de var tjent. Moderen havde da også med Nes ved hånden flere gange forladt faderen og gården, og endnu flere gange havde hun haft pakket kufferten. Men da der var økonomisk dårlige tider i slutningen af 1920`erne og op igennem 1930`erne, så var hun hver gang vendt tilbage igen. Det har nok ikke været synderligt betryggende oplevelser for en lille dreng.

Under 2.verdenskrig var Nes en ung knøs, der på alle måder deltog i gårdens drift. En dag hvor han var ude at harve en mark med et spand heste, kom en bil med modstandsfolk ind på marken. Nogle officerer med geværløbet sigtende mod Nes

beordrede ham til at lade heste stå og følge med dem til gården. Nes var selvfølgelig rædselsslagen.

Det havde selvfølgelig også gjort et blivende indtryk i hans sjæl at stå ansigt til ansigt med flere geværkolber ude på marken, og at skulle efterlade nogle heste alene der, var dog næsten det værste.

Det var måske sådanne begivenheder, der lagrede sig som en vis eksistensangst i hans sjæl. Ligesom en overdreven pligttopfyldelse over for arbejdet med gården gjorde sig gældende, da hans far jo havde lige i underkanten af de samme pligttopfyldende træk. Derfor bevægede han sig ikke ud i verden eller arbejdede som karl på andre gårde. Faderens ustabilitet var for stor til at Nes kunne slippe tøjlerne på gården. Han havde jo nok også som barn fået med at hans bedsteforældre på begge sider var gået konkurs med deres ejendomme i 30'ernes politisk og økonomisk ustabile år. Den daværende globale finanskrisen skabte udover den økonomiske deroute, en hel del splid i de konkursramte familier, ofte i forbindelse med dødsfald. Det var også tilfældet i Nes familie. Flere af familiens grene sås kun lidt og nogle grene sås slet ikke mere efterfølgende.

Nes snakkede ikke så meget om disse begivenheder med sin besøgsven. Måske havde han prøvet at fortrænge de mere mørke sider i sit liv. Men de dukkede op i glimt på et senere tidspunkt i deres samtaler.

Nes havde på sin måde vendt verden ryggen efter at hans kone døde. Hans liv var ikke længere normalt, han levede i en undtagelsestilstand, modsat flertallet i hans generation. Han trak sig væk fra de andre for han kunne ikke bære at se de andres lykke og glæde, når hans eget liv var præget af det modsatte. Det var et mere eller mindre bevidst valg fra hans side. Som i så mange andre familier havde det været konen der stod for den sociale kontakt. Det havde været hende der inviterede naboer til aftenkaffe. Nu var hun borte og det var hendes sønderjyske kaffebord også. Han trak sig bort fra en social sammenhæng, der eventuel havde været i stand til at hjælpe ham.

Men når han sådan vendte andre ryggen, afskar han sig fra at få indblik i at andres liv, der måske heller ikke hele tiden var lutter lagkage. Han afskar sig fra muligheden at kunne samtale med andre om livets sorger og glæder. Det kom sig måske af at sorgen og savnet fyldte hele hans indre, og folk i flæng (i bedste mening selvfølgelig) klappede ham på skuldrene med bemærkningen: livet går jo videre. Underforstået: nu har du jo sørget, og se så og kom videre. Nogle rejser sig hurtigere end andre. Nogle kommer ikke op at stå igen. Han hørte helt afgjort til den sidste kategori. Den indre smerte forblev en livslang ledsager for Nes. Oven i savnet af hustruen kom måske også en følelse af svigt fra hendes side, en vrede over at hun døde fra ham og måske en vis grad af skyldfølelse. Han havde måske ikke passet godt nok på hende, havde hun arbejdet for hårdt på gården, hun havde jo haft flere ufrivillige aborter, havde de påtaget sig for meget med omsorgen af den ældre generation. De havde i de få år de havde sammen altid sat næring efter tæring. De havde ikke undt sig nogen luksus. Det kunne altid komme senere, men der kom ikke den slags senere. Arbejdet med gården

havde stået i centrum for dem begge to. Hun udførte hårdt arbejde på lige fod med ham i mark og stald, foruden alt det huslige.

Han kunne nærmest med gråd i stemmen fortælle at hans kone endnu før de blev gift havde været hos en klog kone, som havde forudsagt hende en tidlig død. Da hun fortalte ham det, lo de begge og slog det bare hen, man er da ikke overtroisk. Kunne man da bare gøre alting om igen tænkte han nogen gange højlydt, når fortiden spøgte. Anna havde engang stået og kigget på Nes og Ellas bryllupsbillede og sagt at det viste et smukt par. Dertil havde Nes sagt at hun aldrig skulle have haft en bryllupsbukket af nelliker. Anna ville vide hvorfor, de var da smukke. Nej bed Nes ad hende, det var jo begravelsesblomster. Ja det var hun da ikke klar over. Nej det havde han heller ikke været. Så faldt han hen i sine egne tanker, og dem blev hun ikke inddraget i.

Nes havde besluttet at Ella var den eneste ene for ham, og da hun nu var blevet taget fra ham, ville han være tro mod hende og forblev derfor alene resten af sine dage. Han valgte ubevidst at leve i en livslang depression, eller sagt anderledes, valgte at leve et amputeret liv, der var kendetegnet af dyb mistro overfor alle og enhver, gnavent humør og et umenneskeligt arbejdsslid, en selvvalgt livslang straffelej. Når nu hverken gud eller lægevidenskaben undte ham hans kone, var der ikke andre veje end at drukne sin sorg i arbejde. Tankerne blev kanaliseret ind i arbejdsopgaverne, eller også blev tankerne pga. arbejdet placeret på en hylde imens. Det blev arbejdet og ikke flasken han druknede sin sorg i, da han ikke ville give sin mor den sorg, når nu hendes egen mand havde haft hang til det sidste (men faderen havde dog i det mindste haft det sjovt i sine branderter). Nes var nærmest blevet afholdsmand, fordi farens branderter jo alt for ofte gik ud over ham.

Pilleglaset med panodiler blev hans følgesvend og dulmede den indre smerte og lod ham få nogle få timers nattesøvn. Tidligt og sent kastede han sig over arbejdet i stald og i mark. Anna hørte en nabo fortælle at Nes ofte var ude at hakke roer kl. fem om morgenen. De så ham når de kom hjem fra en fest i byen. Anna kunne ikke lade være med at fundere over om Nes havde gået der og snakket med sin døde kone eller råbt og skreget sin sorg, vrede eller afmagt ud i det sagesløse landskab omgivet af skov. Måske havde han fundet fred der i ensomheden, i den storslåede natur, i solopgangen, i fuglefløjtet, i åens rislen, i afgrødernes vækst, hvem ved, måske havde han lagt sig der under et af de store træer, for gamle træer er rigtig godt selskab. Den storslåede natur gør mennesket bevidst om sin egen ubetydelighed, men giver samtidig på uforklarlig måde enorm ro i sjælen. Naturen favner en så blidt. Det lille menneske i den store natur. Nes holdt nok mere af naturen og gårdens dyr end af menneskene omkring sig.

Hverken naboen eller Nes kommenterede eller uddybede det faktum, at Nes tidlig og silde var at finde i marken. Til gengæld blev deres blikke fjerne og stilheden der fulgte, var larmende. Anna havde ønsket, at de ville have gjort hende delagtig i hver deres respektive tanker, tilbageblikket, minderne eller det vue, som utvivlsomt kørte bag deres pandeben. Men det skete ikke. Og når hun prøvede at løfte en flig, mærkede hun straks, at her var grænsen blevet overskredet.

Hun kunne igen fundere over om det var den samme mentalhygiejniske mekanisme der for Nes vedkommende gjorde sig gældende, som den der udmærkede sig ved de hjemvendte soldater fra 1. og 2. verdenskrig, nemlig fortrængnings / og tavshedsmekanismen. Man fortrænger det man ikke kan, ikke må og ikke bør tale om. Det gør simpelthen for ondt at hive visse skeletter frem i lyset. Måske er det en slags overlevelsesmekanisme, som så finder sig sin ventil, og kommer til udtryk enten i form af noget grotesk, mærkværdigt eller endda i visse tilfælde i noget meningsfyldt. Dengang var lykkepiller og psykologer endnu kun på tegnebrættet.

Måske er meget af efterkrigstidens opbygning og fremskridt oprundet af krigens fortrængninger. Ydre velstand oprundet af indre rædsels-kabinetter. Når krig eller død har trukket dybe sår i ens liv, må det der er tilbage, for enhver pris lykkes, hvis ikke livsgnisten helt skal slukkes. Det, der efter konens død var tilbage, var arbejdet på gården. Og Nes havde været en god bonde i den forstand, at han passede dyrene og markerne bedre end han passede sig selv.

Nes havde som sagt kastet sig ud i at ville lykkes som bonde med fod under eget bord. Han havde fortalt Anna, at det var det han havde lovet konen på dødslejet, ligeledes havde han lovet at passe godt på det lille skravl af en datter. Hun var ofte syg og havde allerede ved fødslen haft nogle skravlede, indrullede ører, som han kaldte det. Det var svært for den knækkede sjæl at stå med ansvaret for både datter og gården. Dertil kom at landbrugsudviklingen tog gevaldig fart, da Nes rent menneskeligt var gået i stå.

Medens de fleste landmænd udvidede og gældsatte sig til op over skorstenen, knoklede Nes på sit landbrug med gamle udtjente maskiner, som nærmest var skrot set med en moderne landmands øjne. Den moderne teknik glimtede med sit fravær på Nes bedrift. Hverken i hus, stald eller mark blev der foretaget forbedringer eller moderniseringer. Hans arrede, eller lidt syge hjerne forvandlede ham til en konservativ mand, der altid var i modvind. De personlige problemer afspejlede sig i et ydre forfald på bedriften, som bredte sig med årene. Jo det ydre svarede vel til hans indre mentale tilstand. Han kunne ikke selv se at han var mere eller mindre syg oven i kasketten, lige så lidt som han kunne se det ydre forfald omkring sig. Skattevæsnet fik hvad det skulle have, dyrene fik hvad de skulle have, og han selv og datteren fik både vådt og tørt at spise, så det var vel som det skulle være.

De næste 10/20 år måtte ingen fjerne konens tøj, og det der mindede om hende. Tøjet hang i klædeskabet, så han kunne snuse til det, røre ved det, og dermed føle lidt nærvær med hende. Det er godt for mennesker at deres kære afdøde ikke forsvinder ind i glemslen. De må ikke ties ihjel, man må snakke med og om dem, for at de ikke dør ind i glemslen. Derved gør man sig selv og den døde en stor tjeneste. De døde er og vil altid være en del af de efterlevendes liv. Men hvor slutter sorgen og smerten?

Anna vidste ikke om Nes havde kunnet sætte ord på den måde han taklede livet og sorgen på. Han gjorde det ikke. Han var en mand af få ord.

Sorgbearbejdning er måske nok meget individuel, men det er vel heller ikke ligegyldigt hvilken personlighedsstruktur man havde indeni, tænkte Anna. Nu er personlighedsstrukturer jo heller ikke så nemme at definere eller sætte i bås. Men i den ene ende af skalaen ligger nok den indadvendte, depressive personlighedsstruktur, i den anden ende den udadvendte psykopatiske personlighedsstruktur. Den første gruppe med følsomt eller skrøbeligt gemyt lever altid med sorgen eller angsten liggende lige under huden. Den anden gruppe med mere hård hud på albuerne, ryster sorgen lynhurtigt af sig, som var det fnug på tøjet. Derimellem bevæger normaliteten sig. Den ene gruppe har for mange følelser, den anden for få følelser. Heldigvis ligger flertallet inden for normalitetsgruppen. Nes lå helt klart i den ene ende af skalaen og var som sådan udenfor pædagogisk rækkevidde.

Nes liv slæbte sig af sted. Datteren var hurtigt blevet voksen og have ført en husholdning, som hun nu bedst kunne. Efter endt skolegang drog hun ud i verden med interrail, fandt lykken på de canariske øer, og slog sig ned der. Det var ikke med Nes gode vilje, for der kunne han jo ikke passe godt på hende, sådan som han jo havde lovet konen, at han ville. De ringede dog ofte sammen.

Når Nes ringede var det mest for at fortælle hvordan det gik med dyrene, de var nu det dyrebareste han havde omkring sig. Det lå mellem linjerne hvor ufatteligt han savnede den nære kontakt, ikke forstod at hun boede så langt væk og lod ham sejle sin egen sø. Han havde utrolig svært ved at give udtryk for sine følelser. I stedet for fortalte han hvordan høsten artede sig, og om de andre bønders hasarderede investeringer. Hans evindelige kommentar til hvordan landbruget og i det hele taget samfundet udviklede sig var; "det kan ikke gå godt i længden". Datteren ringede for at høre hvordan det gik med ham selv og ville gerne invitere ham ned på hendes lille pensionat for turister. Han skulle ikke lege turist, han skulle overhovedet ikke op i en flyver og væk fra sin bedrift. Det kunne aldrig gå, var hans udmelding. Til gengæld var datteren flittig til at besøge sin far.

Anna kunne ikke lade være med at forestille sig det tankeeksperiment, at Nes havde gjort alvor af det datteren foreslog, havde solgt gården, pakket kufferten og draget sydpå og gået datteren til hånde i pensionatet og måske endda havde købt lidt jord, lavet en tomat eller oliven-plantage eller dyrket noget andet, og havde nydt sit otium der i sydens klima. Hun kom frem til at den afgørende hindring var, at manden manglede en manual til at ommøblere det inde af hovedskallen, eller sagt anderledes; han formåede ikke at springe over sin egen skygge. Et banalt men sigende ordsprog.

Flere gange om året kom datteren på en længere visit hos faderen, som blev mere og mere sær med alderen. Datteren fik arrangeret, at en besøgsven kom på banen. Det tog over et år at få Nes overbevist om det gavnlige i en sådan ordning. Han fejlede jo ikke noget, ville passe sig selv og ikke have nogen rendende i tide og utide. De fleste køer var afhændet til slagteriet, heller ikke med Nes gode vilje, men hans svindende syn og de svindende kræfter gjorde det nødvendigt. En dag hvor han havde været ude at tilse et hegn, var han væltet af cyklen og ned i en grøft. Der havde han ligget i lang tid inden nogen fandt ham. Han kunne ikke selv komme på benene igen, og

buksebenet var viklet ind i kæden og cyklen lå oven på ham. Datteren fik et stik i hjertet da naboen kontaktede hende og fortalte om den jammerlig forfatning han havde fundet faderen i. Det var gået godt og ifølge Nes var det jo bare cyklen, de dumme bukseben og stenene på vejen som var skyld i det hele. Han var ikke let at samarbejde med og slet ikke når det gjaldt hans eget bedste.

Nes faldt nu oftere. En sommerdag da han langt om længe havde vænnet sig modvilligt til at bruge stok når han gik ud, var han alligevel faldet ude ved stalden. Hans gigt gjorde ham så stiv i kadaveret, at han næsten ikke kunne få sig vendt om i det flade græs, og han kunne kun komme på højkant igen ved hjælp af en gammel plov, som han med besvær var kravlet hen til for at støtte og trække sig selv op ved. Efter eget udsagn havde det projekt taget ham flere timer. Han havde fået nogle gevaldige knubs i ansigtet. Næsen havde måske ikke været brækket, men været forstuvet. Den var og blev skæv og underlig fladtrykt i den ene side.

Hans synshandicap, hans gigt og hans begyndende demens gjorde ham nu medgørlig i forhold til en besøgsven. Vinteren nærmede sig og han kunne forstå at det var uhensigtsmæssigt at falde udendørs i sne og minusgrader, når man var alene, og så ligge der i flere timer. At det kunne ske bekymrede ham, for hvem skulle så tage sig af dyrene, og hvad ville folk i byen ikke sige.

Stokken blev udskiftet med en rollator, og nu gik han udendørs med den og besøgsvennen ved siden. Han blev aldrig gode venner med den rollator. Til tider løb den væk fra ham, syntes han. Det var nok hans stive ben der ikke kunne følge med, eller hans gigthænder, der ikke havde styr på rollatorens bremse. Til tider gad den ikke forcere større sten eller det lange græs. Rollatorer er nok heller ikke beregnet til at færdes med i et sådant vildnis, som der efterhånden var rundt om hans hus og stald. En trehjulet cykel ville han ikke have på sin matrikel. Folk skulle da ikke tro at han var gået helt i barndom igen. En el-scooter var der ingen der foreslog, da han var for dårlig til sådan en. Forlade sin matrikel var det sidste han ville.

På cykel havde han været ved at køre en person ned på fortovet, da han kun kunne se et mørkt omrids på sin vej, og troede at det var en stor hund, og den ville jo nok flytte sig for ham. Men det var en person som måtte springe for livet, og Nes blev selv så forskrækket, at han landede med cykel i nærmeste hæk. Så nu var både bil, traktor og cykel låst væk, så han ikke blev fristet over evne. For hans evner svandt. Demensen gjorde ham samtidig mere aggressiv ud af til, og ud over at glemme at slukke for komfur og vandhaner, glemte han den personlige hygiejne mere og mere. Hvis dette blev påtalt af datteren over telefonen eller af besøgsvennen, kunne han være brysk og ville ikke snakke med dem. Datteren fik at vide at hun ikke behøvede at ringe mere og besøgsvennen kunne godt afbestilles, færdig, basta. Han mente han havde det som han ville have, og så kunne andre blande sig uden om. Han blev dog hurtig god igen. Han ville nødig være foruden deres omsorg. I det stille slubrede han den i sig, bare der ikke blev lavet for meget om på hans vaner og særheder, eller stillet krav til ham.

Han havde flere besøgsvenner, hvor kemien bare ikke passede sammen med hans. På et tidspunkt blev Anna besøgsven, og hun fandt en farbar vej. I samråd med datteren,

som var en veninde til Anna, lagde de en slagplan. Fra ugentlig besøgsven avancerede Anna til daglig besøgsven. Nes ømme punkt var søde sager og god mad. Så Anna medbragte kager, helst flødeskumskager, købte eller hjemmefabrikerede, de blev så brugt som en slags gulerod, der fik t Nes til at skifte undertøj og vasket sig lidt, mens hun ryddede lidt op. Derefter var der kaffe og kage. Hun var også gjort bekendt med at man aldrig måtte nævne prisen på kager ol. Da det kunne afholde ham fra at fortære dem, for det kunne da aldrig gå an at spise noget så dyrt. Anna blev betalt for sit arbejde af datteren, og ofte stod den på hjemmebag. Et par gange om ugen kom hun "sådan tilfældigt forbi med lidt rester middagsmad." Nes spiste til sidste krumme, og når det gjaldt sovs, så kunne han skovle indenbords, som om det var suppe.

Noget Anna skulle vænne sig til var ikke kun rodet og lugten af stald og andre lugte, men også at der om vinteren ikke ligefrem var tropiske grader inden døre. Nes var et meget sparsommeligt menneske og ødslede ikke med varmen. Man kan vel vænne sig til meget. Hun havde tykke uldsokker på og en tyk ulden striktrøje når hun besøgte Nes. Sådan forløb endnu et år, men det gik stejlt ned af bakke for Nes. Et læseapparat til meget svagtseende måtte opgives, badekarret kunne ikke længere forceres af Nes og de sidste to køer var en for stor mundfuld for ham at passe, men indrømme det ville han ikke.

Datteren var hjemme på et besøg og han fik hende overtalt til at køre sig over til foderstoffirmaet for at hente et par sække kraftfoder. Han fyldte selv sækkene og datteren hjalp til med at få dem i bagagerummet og ud igen hjemme på gården. Men køerne ville ikke spise det nye dyre kraftfoder. Nes kunne ikke forstå det. Datteren går langt om længe ud i stalden og finder der ud af at det ikke er kraftfoder, men træpiller til træpillefyr han har skovlet i sækkene. Han får en gevaldig skideballe, men når det kommer til stykket, så føles disse piller jo ens, og han har jo pga. sit manglende syn ikke kunnet se forskel. Nes synes jo til sit eget forsvar at det er helt hen i vejret at et foderstoffirma sælger piller til fyr, de burde holde sig til piller til dyr. Den dag bliver beslutningen taget at nu måtte det være slut med dyr på gården. En svær beslutning for alle.

Den dag køerne forlader gården sidder Nes på sin malkestol i stalden og græder. Den sidste flig af det der mindede om et aktivt slidsomt bondeliv, forlod gården. Den sidste flig af normalitet forlod hans liv. Derefter gik han ind og lagde sig på sofaen og rejste sig kun nødtvungent fra den igen. Han var 80 år, og livsgnisten havde forladt ham, eller det der var tilbage af den. Han snakkede ikke med nogen om sin smerte eller sine følelser. Han lod dem gnave i sit indre. Ansvar for gården, som han tidligt havde påtaget sig, var nu taget fra ham. Det tog en rum tid før han havde sundet sig og affundet sig med den nye situation.

Den 80 års fødselsdag blev fejret i familiens og gode venners skød, og solen skinnede ind gennem vinduerne mens den gode mad blev sat til livs. Datteren havde nu helt overtaget beslutningsprocessen, så derfor blev der nu holdt fest, når der var en anledning. Nes kunne egentlig godt lide det, når det kom til stykket. Han kunne li den gode stemning i de ellers så tomme rum, den gode mad og den hyggelige snak, han havde bare så svært ved at give sig selv lov til at nyde.

Nu kom hjemmeplejen ind i billedet og tog sig af den personlige hygiejne. Han blev tilbudt en plejehjemsplads, men ville blive i sit eget hjem. Her kendte han enhver krog, dørtrin og niveauforskel, og færdedes mere sikkert her end i et helt uvant miljø.

En dag hvor han havde været på en lille gåtur ude i den tomme stald, var han faldet meget uheldigt og havde slået sit ene øje meget voldsomt. Anna havde fundet ham her helt stiv og forfrossen og havde fået ham omkring sygehuset. De beholdt ham til observation i et døgn tid. Da han kom hjem igen var han ikke i stand til at gå mere. Han havde haft en hjerneblødning, der lammede hans venstre side. En scanning havde vist flere forudgående blødninger i hjernen.

Datteren havde taget orlov og var hastet hjem. Det blev nu nødvendigt med hospitalsseng, kørestol, badestol, toiletstol, flere lifte, og badeværelset måtte laves om. Badekarret blev fjernet og indrettet, så den ene halvdel udgjorde et stort område, hvor både badestol plus hjælper kunne komme til. Begge stuer måtte tages i brug for at alt grejet kunne være der. Ironisk nok var der nu varme i hele huset, og et hav af hjælpere døgnet rundt. Det var heller ikke med hans gode vilje. Men han føjede sig og fandt sig i det meste. Men han blev mere vrissen. Nu var han en klient der havde brug for hjælp. Ham, der hele livet havde klaret sig uden nogen form for hjælp. Hans selvværd kunne nu ligge på et meget lille sted. Han ville fortsat blive i sit hjem. Det var det sidste han ville give slip på.

Der kom en fra hjemmeplejen og varmede måltiderne i mikroovn og hjalp ham med at spise. Der kom en og vaskede ham, skiftede ble, og klædte ham på og flyttede ham med lift over i enten toiletstol eller kørestol. Der kom en og pakkede ham i seng igen. I mellemtiden var han overladt helt til sig selv hjælpeløs siddende i sin kørestol placeret så han kunne se både ud af vinduet og se fjernsyn. Dvs. han kunne høre fjernsynet og han kunne fornemme når noget kørte forbi ude på gaden, for så faldt lyset anderledes ind. Hvis han tabte sin tudekop, var det bare ærgerligt. Hvis han tabte sin hjemmesko, måtte han fryse. Hvis det kløede i hovedbunden, måtte han udholde det, for han kunne ikke få armen derop. Hvis en hjælper glemte at give ham kaffe, var hun som regel ude af døren igen inden han opdagede det og så måtte han undvære. Hvis han skulle på toilettet mens han var alene, måtte det gå som det kunne, når han ikke kunne holde sig. Men han ville trods alt blive i sit hjem.

Det passede ikke Nes at der kom nogle unge tøser, som han havde set vokse op i byen, og de kendte ham måske kun som gammel sær gnavpot. De skulle nu vaske og tørre ham bagi. Hvis man skulle give stjerner i ydmygelse så var det her til flere af slagsen. Det kunne bare ikke være meget anderledes.

Der kom ofte nye hjælpere, og de vidste nogen gange slet ikke noget om hans syns eller demenshandicap. De havde måske ikke tid til at læse i journalen. Men mest afgørende var nok, at han bare var en fremmed, en klient, som de ikke havde nogen følelser eller forståelse for. Hjælperne havde en konkret arbejdsopgave som hurtigst skulle overstås. Anna lagde ofte mærke til at de nye hjælpere igen og igen glemte at kaffen skulle være med fløde og sukker. Hun havde lavet et hav af huskesedler til dem, men det havde lange udsigter. Det med kaffen var bare en lille, måske ubetydelig ting

i deres øjne, de drak den måske selv uden noget i, men det gjorde han ikke, og han fik i forvejen ikke for meget væske, da han fik synke- og fejlsynkeproblemer. Kaffen var en af dagens få gode oplevelser, ja et højdepunkt for ham. Lidt empati kunne man da vel forvente, tænkte hun ved sig selv.

Også datteren var flere gange blevet upopulær hos hjemmeplejen, da hun havde påtalt visse mangler. Det kunne ske at hjælperens mobil pludselig ringede og hun lod Nes sidde eller ligge nøgen i flere minutter. Han fandt sig frysende i det, men ville hjælperen have gjort det i hans sted. Det skete også at en lift blev kørt over hans fod, så den blev blå og han måtte have amputeret en tånegl. Der kan altid ske fejl og fejl kan ikke undgås. Vi er kun mennesker. Men det gør ekstra ondt, når det sker i forhold til hjælpeløse personer.

Når datteren var hjemme og snakkede og inviterede på besøg hos faderen, blev hun altid konfronteret med at han ville have det meget bedre på plejehjemmet, altid omgivet af andre. Det var lige før hun fik dårlig samvittighed, men Nes affejede på det kraftigste at skulle flyttes. Og datteren vidste af egen erfaring fra et tidligere arbejde på plejehjem, at de ældre sad en stor del af tiden isoleret på deres eget frimærke. Så forskellen var ikke til at få øje på.

En af hjemmeplejerne skal dog fremhæves. Hun gav sig til gengæld god tid til at snakke, vaske og smøre ham ind i bodylotion fra top til tå hver gang hun var på arbejde og en overgang klippede hun hans negle indtil en fodterapeut kom i hjemmet. Anna gjorde sig sine tanker om hvor længe det mon var siden nogen havde berørt ham med så omsorgsfulde hænder på hele kroppen som hun gjorde. Hvor længe mon havde han levet uden den form for kropskontakt. Anna sad i den anden ende af stuen og læste højt fra dagens avis og forberedte kaffe og kage til dem alle tre. Hun så ud af øjenkrogen, at Nes lå der i hospitalssengen og vist nok nød det hele, både omsorgen til kroppen, til hjernen og til maven. Efter morgenvask nød de så alle tre formiddagskaffen og ikke mindst kringler eller gåsebryst, og når solen skinnede ind gennem vinduerne, var verden næsten hel igen for en lille stund.

Datteren havde foreslået et nød-kaldeapparat til faderen. For der var jo mange timer, hvor han var helt alene i huset, bundet til sengen eller kørestolen. Hvad hvis han skulle på toilet, faldt ud af kørestolen eller et vandrør gik eller noget elektrisk kortsluttede. Alle lamper i huset var sat til tænd og sluk ure, plejerne skulle jo kunne se noget når de kom i mørke. Radio og fjernsyn kørte på tænd-sluk ure, og tændte og slukkede på de tidspunkter der passede faderen. Han kunne efterhånden ingenting selv. Et nød-kaldeapparat blev dog fjernet igen, efter at han havde misbrugt det, som de sagde fra hjemmeplejen. Han mente nu selv at han af vanvare var kommet til at trykke på håndledet, hvor det sad, fordi han troede det var et armbåndsur. Der var flere situationer, hvor et nød-kaldeapparat ville have været på sin plads. Siden hen skete det op til flere gange at han var rutsjet ned fra kørestolen og lå hjælpeløs på gulvet til der igen kom nogen fra hjemmeplejen. Men på plejehjem ville han ikke. Nu skulle hjælperne da bare slappe lidt af sagde Nes, når de fandt ham på gulvet og gav ham en skideballe. Han havde da bare rejst sig op og ville gå ud i stalden. Det var bare det, at han jo overhovedet ikke kunne gå, han kunne kun flyttes via lift. Men inde i

hans hoved kunne han alt, ja han kunne da godt lige vise dem det, hvis de ikke troede på det.

Nu begyndte han også at tale sort i forskellige sammenhænge. Nogen gange vidste han ikke hvem han var og hvor han var. Han snakkede om sine forældre, dyrene og hvad der alt skulle laves i stald og mark. Konen havde også ofte været på besøg. En nat havde han sovet ude hos dyrene, fordi der var en ko der skulle kælte, eller en so der skulle fare, og så kunne han da ikke ligge her inde i sin seng. Han havde nu frosset selv om han havde husket at tage dynen med derud, men den havde han jo været nød til at ligge på, så han havde jo ikke haft noget over sig derude i stien hos soen, og det havde været koldt.

Efterhånden fik hjemmeplejen også nøgle til huset, da de jo kom sent om aftenen. En anden grund til nøglebøvlet var fordi Nes ikke kunne fortælle hvem der havde været på besøg i løbet af dagen. Det havde krævet en umyndiggørelse da der havde været nogle uheldige episoder, hvor personer havde været inde hos ham ang. underskrift ol. Og det var ikke hans demens, der spillede ham et puds, det var reelt nok. Man fik det opklaret. Der blev også skiftet el og vandledninger og sat en varmepumpe op, så man var driftssikret.

Nes fik efterhånden ikke det hele med, som blev stillet på benene, for at sikre hans liv og hans forbliven i eget hjem. Men så kom datteren hjem for at passe faderen de sidste par år. Så kunne der igen komme besøg og døren behøvede ikke længere være låst. Alle parter følte sig trygge, ikke mindst Nes.

Det var i det hele taget til tider svær at bedømme hvor meget han forstod, for demensen var tiltagende, men han havde i perioder meget klare stunder. Man kunne godt snakke med ham om begivenheder der lå længere tilbage i tiden og om episoder af landbrugsmæssig karakter. Han kunne ligefrem være morsom. Han kunne således finde på at fortælle episoder fra langt tilbage i sit liv, episoder som havde været ret morsomme, og som han selv og andre kunne grine over, når han fortalte dem. Han havde således engang lavet sjov med nogle børn ved at lave sjov og ballade med sit løse gebis. Det kunststykke kunne han stadig, og havde den sidste jul underholdt hele den lille familie med små sjove indslag.

Flere hjerneblødninger kom til og satte ham tilbage, men han tilkæmpede sig nogle af de mistede færdigheder igen. Men så snart han havde fået det lidt bedre slog noget nyt ham ud af kurs.

Datteren trænede dagligt lidt gymnastik med ham. Nes gjorde med så godt han kunne, men spurgt direkte kunne han ikke se hvad det skulle gøre godt for. Det kan han måske have haft ret i, for det gik jo kun en vej, og det forlængede måske bare hans pinsler, eller som andre kaldte det, et uværdigt liv. Mange syntes han for længst skulle have haft lukket sine øjne og fået fred som det hedder. Hvem kan sætte sig til dommer og udtale sig om "den sidste tid" er udtryk for et værdigt eller et uværdigt liv.

De sidste år af hans liv blev trods alt præget af at han fik mere omsorg end han nogensinde havde fået i hele sit liv og han levede ligefrem lidt op igen. Der blev læst

højt for ham, der blev afspillet lydbånd, som var målrettet hans liv, fortællinger omhandlende et liv han kendte til. De kunne snakke sammen om fortællingerne. De kunne sidde sammen og kommentere en fjernsynsudsending så han fik noget ud af det uden at kunne se handlingen, alt imens bjerger af slik og chokolade blev sat til livs. Nærvær og samvær var nøgleordet. Hvor det kunne lade sig gøre var han siddende i kørestol med til sammenkomster og fester. Der var jo også meget Nes skulle indhente. Der kom flere besøg og de havde tid til ham. Der blev spist flere herlige kager og nydt mere god mad end han havde tilladt sig i hele sit liv.

Datteren og Anna kørte ture med ham i kørestolen. De var med møje og besvær rundt på markerne. En kørestol med forholdsvis små hjul er bedst kørende på jævne fliser i og omkring et civiliseret plejehjemsmiljø, og ikke på hullede markveje, men med fælles hjælp kom de rundt. De måtte fortælle og berette om alt det de så undervejs. Stod kornet godt, var roerne beskidte, var kreaturerne i god stand og så videre. Engang bonde- altid bonde. Anna og datteren levede lidt i to verdener, og overgangen var glidende. Det ene øjeblik var Nes næsten ved sine fulde fem, i andre øjeblikke var hans bevidsthed helt ude i hampen. Det var en mental balanceakt for "støttepædagogerne" at kunne færdes ind og ud af de her verdener.

I tankerne, i fantasien eller i den usynlige verden fik de ordnet markerne, høsten, malkningen, fodringen, og hegnsarbejdet ikke at forglemme. De hjalp ham med at tælle de usynlige kreaturer. Han overlod så småt tøjlerne til dem, men var nu ikke altid overbevist om at de havde fået fodret dyrene godt nok. Han mente at have hørt et dyr brøle af sult eller tørst. Og han krydstjekkede dem ved at spørge til om en søerne nu havde fået 2 eller 3 spande vand at drikke. Sagde de 2 måtte de ud og give de usynlige dyr mere. Sagde de 3, mente han de løj, for så meget gad de da ikke slæbe. Men når de lagde hovedet på blokken og svor på at alt var i bedste orden, kunne han slappe af. Så sad de uden for i solen, lyttede til fuglene og nød lidt chokolade og en god kop kaffe, og Nes havde det ligefrem godt.

Det var også et stort øjeblik for Nes når traktoren blev kørt frem og han kunne høre og ikke mindst røre ved den, så var det som om han selv sad på den og igen var aktiv bonde. Næste dag ville han se til hestene, heste som ikke eksisterede. Med vold og magt måtte han transporteres ud til bygningen hvor han mente hestene var. Aktionen krævede mere end almindelig tålmodighed og man kunne lige så godt først som sidst overgive sig til det tidsmæssigt omfattende projekt, ellers kunne Nes blive ret umedgørlig og vrissen. I bygningen stod traktoren, og det var den han for en stund kaldte hest, som han absolut skulle røre ved, fodre med hør, som blev lagt på forhjulet og muge bag ved med en fork i de krogede hænder. Så var den krøllede verden hel igen.

Datteren og Anna fik lov til at komme tæt på og få et lille indtryk af de tanker og problemer han havde tumlet med i sit liv. Psykisk var det både belastende og berigende at følge et menneske så tæt i den sidste svære tid. De fik også mulighed for at genfortælle hele hans liv for ham, ganske vist i en lidt lysere udgave eller med lidt større vægt på de positive øjeblikke i hans liv. Det liv som han nu på det sidste kun kendte eller kunne huske i små glimt, ofte i glimt der var helt forvrænget oppe i hans

hoved. De mindede ham i sådanne situationer om de gode stunder i hans liv, som dengang han havde sin elskede hest Lotte der fik et næsten hvidt fæl. De to var hans et og alt som ung knøs. Da de fortalte ham om det billede de havde fundet af ham sammen med hestene og spurgte til disse dyr, løb der tårer ned over hans indfaldne kinder. Et andet billede viste ham som en stolt smilende ung mand på motorcykel. Også det bevægede ham. På næsten alle billeder fra de unge dage var der enten hunde, heste eller kreaturer ved hans side. Ja han kunne faktisk remse navnene op på alle de elskede hunde han havde haft. Det varmede om hjertet.

De forberedte ham på deres måde til at forlige sig med fortiden. De fortalte ham at de holdt af ham, at han havde været en vigtig person i deres liv og altid ville have en plads i deres liv. Om det hjalp ham med at overvinde eller bearbejde dødsangsten må stå hen i det uvisse, men de holdt ham i hånden, ajede hans pande og sang gode kendte sange som: bonden pløjer sin mark, eller marken er mejet... i den sidste svære tid. Det tog 3 uger for Nes at give slip på sit liv. For hver dag gled han mere bort fra bevidstheden. Før han åndede ud havde han endnu skulle gå igennem en urinvejsinfektion, en lungebetændelse og et blødende mavesår. Det var hjertet, som kæmpede til det sidste. Det hjerte, som havde båret store lidelser og brist, havde til sidst svært ved at slippe tøjlerne og selv briste.

Tre ugers vågen ved sengelejet havde tæret på alles kræfter og døden var på sin måde en forløsning. I de tre uger gik Anna og datteren kun ud og holdt et frikvarter på ½ time om eftermiddagen, når hjemmeplejen kom og gjorde ham i stand fra top til tå. Da gik de to en tur over marken og sparkede til muldvarpeskud og tankede op til næste tørn. Søvn fik de ikke meget af, men deres bekendte bragte indimellem lidt guf og slik til at holde modet oppe. Familien og de nærmeste bekendte, som kunne klare situationen, kom på afskedsvisitter.

Det er sin sag at være så tæt på et døende menneske. Det sidste år af Nes` liv havde været hårdt for alle parter, men også meget givende og forløsende. Men det var en kraftanstrengelse at være vidne til en døds kamp, der varede i tre uger. Og så længe man står i den situation og gør hvad man kan for den pågældende, har man hele tiden et håb om at kunne fravriste ens kære fra døden. Man bilder sig ind at når nu bare den ene infektion er overstået, så går det fremad. Selv da lægen ved det blødende mavesår siger, at det er en meget meget kritisk situation vedkommende er i, tror man patienten kan komme over hurdlen. Selv da den sidste udånding kommer, tror man knap nok at det er sket. Man lytter, man vil finde pulsen. Først med kulden registrerer man at livet er slut, at man må se døden i øjnene.

Man er som i trance, alt bliver efterfølgende præget af et hav af nødvendige og praktiske gøremål. Anna og datteren var med til at gøre ham i stand med tøj og kistepynt. De sad hos ham de næste 3 dage og snakkede stadig til ham og ønskede ham god rejse. De tog afsked. Den ene trancetilstand afløstes af en anden.

Trætheden og smerten fik først lov til at slå sig ned efter begravelsen. Nes lukkede livet ude den 13.3., på dagen hvor hans elskede kone ville være fyldt 80 år, og ti dage

før han selv ville være fyldt 83 år. En solskinsfyldt forårsdag i marts. Så alt i alt en god dag for Nes.

Datteren og Anna snakkede efterfølgende meget sammen og hjalp hinanden igennem bearbejdningen og forblev tæt forbundne. Det tog dem begge en rum tid at finde tråden i livet uden det menneske de havde været så tæt på rent følelsesmæssigt.

Anna havde i tiden der fulgte nogle mærkværdige drømme, måske var det underbevidsthedens måde at bearbejde dødsfaldet på. Ofte bragte hun friske blomster fra sin have til gravstedet og fik en lille snak med de der hvilende gode mennesker.

Døden sætter nogle skarpe og definitive punktummer. Hele den afdødes personlighed og liv på godt og ondt dukker frem og kører som film inde bag egen pandeskal. De familiære og følelsesmæssige konstellationer, inklusiv egen rolle, sættes på forunderlig måde i relief, fremstår ligesom i en ny og mere afklaret dimension. Før det definitive punktum måtte der fremtrylles uanede mængder psykisk overskud til at rumme den døende, ja helt ned til det praktiske plan med den personlige omsorg og hvad det førte med sig for alle parter, og man nåede aldrig frem til at mestre situationerne til ug, uagtet indsatsen, og set i bakspejlet. Utiltrækkelighedsfølelsen sidder markant under huden, velvidende at filmen under ingen omstændigheder kan spoles tilbage og gentages i ny version når det sidste punktum er sat. Da må man ty til den indre monolog, eller om man vil dialog, og håbe på at sjælefreden vil lande efter nogle bump på vejen. Derefter får livet en anden dybde, hvor bevidste prioriteringer får markant større betydning i livet og ligegyldigheder skrælles bort.

Efter en rum tid begyndte hun at skrive.

Nogen gange tænkte Anna også at det var en form for profylakse at skrive og berette i forhold til ens egen eventuelle demens. De episoder i ens liv som har været koblet med stærke emotioner lagres i vores langtidshukommelse. De daglige rutiner synker ned i glemslen. Man bliver i det daglige mere glad af at huske gode eller følelsesmæssigt stærke situationer fra tidligere i ens liv, og har man fastholdt disse episoder i billeder og eller tekst kan dette "skatkammer af billeder og eller tekst" hentes frem og på en måde hjælpe med at give en adgang til ens tidligere hukommelse og dermed ens eget liv, hvis man skulle være så uheldig at gå hen og blive dement, hvor alt jo svinder ind i glemslen. Så Anna tog en del billeder og skrev på livet løs i sin dagbog, ikke fordi hun regnede med at ville gå hen og blive dement, men der kan ligge så meget på ens vej.

(Dengang Anna var besøgsven og kom hos den gamle mand, var det i al fald en uvurderlig skat, at de kunne bladere i familie-fotoalbumet, og visse billeder hjalp den gamle mands hukommelse på gled og han kunne ud fra billederne fortælle om situationer, som havde haft betydning i hans liv. Det var i disse korte øjeblikke hvor han kunne berette fra fortiden, at han fandt lidt af sig selv igen, og kunne trække på smilebåndet.)

Det var i disse dagbogsstunder at Anna fandt og nød den indre ro eller kraft som lod hende komme på afstand af den daglige trummerum, eller den daglige overrissling med

krav udefra, om det så var fra skat, moms, direktorater og styrelser i hobevis eller andre plageånder. Dagen blev afsluttet med at meditere sig ind i et billede, som udstrålede positivitet og harmoni. Et lille glas vin på sengekanten var nu heller ikke af det værste.

Til tider tog Anna sine dagbogsskriverier frem og læste lidt fra tidligere livsafsnit. En del livstemaer såvel i dur som i mol-skalaen gik igen. Og om det nu er troen der flytter bjerget eller hvad, så kunne hun ind imellem forfalde til at tro på at der kunne være en overordnet plan for livet her på den grønne planet.